

Ikäpoliittista dystopiaa

Leino, Piia (2020). Yli aika. Lex 75. Helsinki, Kustantamo S & S. 232 s.

Kumpikin Piia Leinon kirjoittama romaani on dystopia. Vuonna 2018 ilmestyi teos nimeltä *Taiwas*, joka sijoittuu vuoden 2058 Helsinkiin. Vuonna 2020 ilmestynyt *Yli aika* taapahtuu pääosin 2050-luvulla, ja sen hetkisten tapahtumien taustoittamiseksi ja ymmärtämiseksi tapahtumia kerrotaan myös 2020- ja 2030-luvuilta.

Yli aika-romaanin päähenkilö Annastiina Kankaanrannan 75-vuotissyntymäpäivä lähestyy vuonna 2052. Syytä juhlaan ei juuri ole, sillä Annastiina on itse kansanedustajana ja ministerinä toimissaan edesauttanut perustuslain muutosta, joka astui voimaan vuonna 2030. Sen mukaan ”Suomen kansalaisuus loppuu henkilön täyttäessä 75 vuotta, minkä jälkeen hänellä ei ole Suomessa oikeustoimikelpoisuutta” (ei sivunumeroa). Samaan aikaan 75-vuotiaan omaisuus takavarikoidaan valtiolle ja annetaan kuoleman jälkeen perillisille, mutta vain siinä tapauksessa, että henkilö ei täytä 76:tta vuotta.

Monet, mukaan lukien Annastiinan oma äiti, suun-

nittelevat ja toteuttavat oman kuolemansa palveluiden auliilla avustuksella ennen 76-vuotissyntymäpäiviään. Kukapa haluaisi elää vanhaksi, pantata perintöönsä ja olla palveluiden tarpeiden vuoksi rasitteena yhteiskunnalle – joka ei toki lain mukaan ole tätä vastuuta kantamassa. Annastiinakin suunnittelee kuolemaansa, jota kutsutaan *exitukseksi*, ja pohtii erityisesti, mitkä olisivat hänen viimeiset sanansa. Tähän hän pyytää apua *amimoneltaan*, joka on fyysisen oloinen mutta virtuaalinen ystävä. *Amimonen* kanssa voi keskustella, mutta tunteita ne eivät osaa ilmaista, vaikka oppivat omistajiltaan. ”*Amimonis*sa yhdistyy ystävä, terapeutti, verkon hakukone ja tilataideteos” (s. 18), eikä se koskaan vaadi kiinnostumaan omista tekemisistään. Tästä huolimatta on viimeisten sanojen suunnittelu Annastiinalle vaikeaa. Entisen ministerin viimeisillä sanoilla on merkitystä, sillä media tulee niitä pohtimaan ja viimeiset sanat ovat ”viimeinen tilaisuus vaikuttaa siihen, että voin saada vielä joskus liputuspäivän” (s. 28). Edes lakisäätäinen ryhmä - ja yksioiterapia *Death coach* ei tarjoa lohtua lähestyvän kuoleman edessä.

Piia Leinon teos on äärimmäisen ajankohtainen aikana, jolloin ikääntymisestä

puhutaan yhteiskunnan vararikkoon vievänä ongelmana. Vanhuus nähdään pitkälti sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntää nostavana haasteena, johon ei suomalaisella hyvinvointivaltiolla oikein olisi varaa. Ihmisten oletetaan valmistautuvan vanhuuteen huolehtimalla terveydestään, säästämällä rahaa tuleviin palvelutarpeisiin, sijoittamalla rahastoihin ja osakkeisiin, ostamalla vakuutusyhtiön ja rakastamalla läheisiään, jotka sitten tulevaisuudessa voivat tarjota apuaan, jos sille tulee tarvetta. Tällainen puhetapa tekee ihmisen perustavanlaatuisesta ominaisuudesta, vaivaisuudesta, joltain vältettävää, epätoivoitua ja jopa hävettävää (Hoppania ym. 2016). Se saa ihmiset huolestumaan ja pelkäämään vanhenemista, sillä kukapa haluaisi olla toisten rasitteena.

Samaan aikaa tällainen puhetapa peittää alleen sen hyvän, mitä vaivaisuus sekä avun ja hoivan tarpeet yhteiskuntaan tuovat. Vanhoille ihmisille suunniteltu rakennettu ympäristö on sovelias myös vaikkapa lapsille. Perheiden ja yhteisöjen antama apu, tuki ja hoiva synnyttää monia kestäviä sosiaalisia siteitä. Palveluiden organisointi ja kehittäminen tuottaa yhteiskunnalle monenlaista osaamista, työpaikkoja ja tuloja. Vanho-

jen ihmisten käyttämiin palveluihin menee rahaa, mutta kuitenkin paljon vähemmän kuin vanhuuden toimeentuloturvaan. Vuonna 2018 vanhuuden toimeentuloturvaan meni 88,3 prosenttia ja palveluihin 11,7 prosenttia vanhuuteen kohdennetuista sosiaaliturvan menosta (Virtanen 2019, Liitetäulukko 5b). Vanhuuden toimeentuloturvaan lasketaan mukaan vanhuuseläkkeet, luopumistuet, -korvaukset ja -eläkkeet, osa-aika-eläkkeet (vuodesta 2017 osittain varhennetut vanhuuseläkkeet) sekä rintamalisät. Palveluihin taas sisältyvät ikääntyneiden laitospalvelut ja ympärivuorokautisen hoivan palvelut, kotihoito ja omaishoidon tuki.

Yliaika-teoksen poliitikko Annastiinakin pelkää eläkepommia, johon talous tukehtuu. Hänen mukaansa ei ole mitään järkeä pitää ihmisiä hengissä loputtomiin, ja siksi olisikin reilumpaa että ”hankittaisiin ne lapset, ja karsitaisiin ennemmin tosi pitkään eläneistä” (s. 49). Sen sijaan, että rajoitettaisiin syntyvyyttä, rajoitetaankin väestön määrää vanhemmasta päästä. Järjestely vaikuttaa hyvältä, kunnes se osuu omalle kohdalle ja on aika suunnitella oma *exitus*. Silloin Annastiinakin alkaa ymmärtää miksi jotkut ryhtyvät metsämummoiksi eli pakenevat ilman omaisuutta järjestöjen ja yksittäisten hyväntekeijöiden ylläpitämiin maa-

seudun yhteisöihin, joissa he voivat jatkaa elämäänsä yhteiskunnan ulkopuolella ainakin jonkin aikaa.

Piia Leinin tapa kirjoittaa dystopiaa on uskottava, sillä hieman Margaret Atwoodin (Yle Areena 2020) tyyliin, hän sisällyttää teokseensa pääosin olemassa olevia aineksia. Näitä ovat muun muassa puheet vanhojen ihmisten aiheuttamasta taloudellisesta taakasta, syntyvyyden lasku, sosiaalisen median merkitys, ilmastonmuutos sekä terveys- ja hyvinvointikeskuksiin hyväksytyt palveluntuottajat. Pienin ja suurin askelin ja ilman liian häiritsevää liioittelua Leino kuvaa, miten poliittisessa päätöksenteossa voidaan tehdä päätöksiä, joiden seuraukset ovat niinkin hurjia kuin ihmisten kuolinpäivän määrittäminen etukäteen – kuin kuolemaantuomituilla.

Yliaika etenee varsinkin alussa hienovaraisesti kuvaten niitä muutoksia, joita on tapahtunut siihen mennessä, kun suomalainen yhteiskunta on päässyt 2050-luvulle. Teos on yhteiskuntakriittinen, mutta loppua kohden Annastiinan tarinasta hieman katoaa jännite ja tilalle tulee ennalta-arvattavuutta ja ehkä hieman siirappiakin. Yliaika on kuitenkin hyvin kirjoitettu ja lukemisen arvioinen romaani, joka saa pohtimaan vanhuuden ja vanhojen ihmisten asemaa yhteiskunnassa ja poliittisessa päätöksenteossa.

Kirjallisuus:

- Hoppania, H. K., Karsio, O., Näre, L., Olakivi, A., Sointu, L., Vaittinen, T. & Zechner, M. (2016). Hoivan arvoiset: vaiva yhteiskunnan ytimessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Virtanen, A. (2019). Sosiaaliturvan menot ja rahoitus 2018. Tilastoraportti 10/2020. Helsinki: THL. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139744/Tr10_20.pdf?sequence=6&isAllowed=y.
- Yle Areena. Margaret Atwood: Sanojen voima. Haettu 21.7. 2020 osoitteesta <https://areena.yle.fi/1-50313985>.

Minna Zechner,

Apulaisprofessori
Lapin yliopisto,
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
minna.zechner@ulapland.fi